

Ako začať publikovať formou otvoreného prístupu

alebo

Úvod do Open Access

OBSAH PREZENTÁCIE

- čo je otvorený prístup
- dôvody a dejiny vzniku
- príležitosti a hrozby
- autorské práva a OA
- publikovanie formou OA
- otvorený prístup a EÚ
- zadanie

Vedecká komunikácia

- vedecká komunikácia patrí k základným podmienkam pokroku vo vede

„Vedecká práca nie je hotová, kým nie je komunikovaná.“

([Mark Walport](#))

Definícia:

Vedecká komunikácia je proces zámerného šírenia a zdieľania poznatkov vo vnútri aj navonok vedeckého spoločenstva.

Otvorený prístup (Open Access)

Definícia:

Open Access je poskytovanie on-line prístupu k vedeckým informáciám pre koncového používateľa bezplatne a neobmedzene bez porušenia autorských práv.

Alternatíva k tradičnému modelu publikovania.

Prečo na otvorenom prístupe záleží?

- lebo je to cesta k účinnému a rýchlemu zdieľaniu vedeckých informácií

„Otvorený prístup prospieva doslova každému z rovnakých dôvodov, z akých doslova každému prospieva výskum.“

([Peter Suber](#))

Dôvody vzniku

- neúmerný nárast cien predplatného vedeckých a odborných časopisov, tzv. časopisová kríza
- náklady na vedu a výskum z verejných zdrojov – verejne dostupné výsledky
- Web 2.0 a internet – efektívnejšia, rýchlejšia a bezplatná výmena informácií

zmena publikačného prostredia

BBB deklarácie

- šírenie myšlienky OA - spojenie predchádzajúcich iniciatív:
 - **Budapeštianska** iniciatíva za otvorený prístup (2001)
 - definícia OA, princípy, postupy pri presadzovaní
 - 2 spôsoby realizácie OA – otvorené archívy (rezpozitáre) & časopisy s otvoreným prístupom
 - Deklarácia z **Bethesdy** (2003)
 - vedecké inštitúcie, vedci, vydavatelia, grantové agentúry, knižnice
 - **Berlínska** deklarácia (2003)
 - vyzdvihuje internet ako prostriedok k dosiahnutiu rýchlej a širokej dostupnosti vedeckých informácií a kultúrneho dedičstva

Pozitíva otvoreného prístupu

- rýchlejšia výmena, lepšia dostupnosť a viditeľnosť vedeckých informácií
- vyšší informačný dopad výsledkov výskumu
- odbúravanie duplicitnosti vo výskume
- zviditeľnenie inštitúcie, prehľadnosť vlastnej produkcie, možnosť prezentácie úspechov
- zviditeľnenie autora → lepšia citovanosť
- možnosť „dať o sebe vedieť“ – príležitosť najmä pre začínajúcich vedcov
- získanie rýchlej spätnej väzby pre autora (**altmetriky** [čl. 1](#), [čl. 2](#))
- možnosť získania nových kontaktov v rámci vedeckej komunity (medzinárodná spolupráca, granty...), širšia čitateľská základňa (vedecká & laická)
- čitateľ – bezplatnosť, jasné pravidlá využívania (autorské licencie)

Negatíva otvoreného prístupu (1a)

Predátorské praktiky

zacielenie na autora, nie na čitateľa

- získavanie príspevkov agresívnym spôsobom - spamovanie
- parazitovanie na názvoch prestížnych časopisov & „unesené“ časopisy
- pochybná redakčná rada
- kontaktné údaje vydavateľa
- indexovanie v pochybných databázach
- fiktívne/nepravdivé scientometrické ukazovatele
- nekvalitné/žiadne recenzné konanie & rýchle publikovanie
- absencia etických zásad & publikačných štandardov

- Beallove zoznamy – iniciatíva [Stop Predatory Journals](#)
- [kampaň](#) Think*Check*Submit

Negatíva otvoreného prístupu (1b)

Predátorské praktiky

- časopisy
 - parazitovanie na názvoch známych časopisov – ľahká zameniteľnosť
 - „ukradnuté“ časopisy
- monografie
 - zacielené na doktorandov a ich dizertačné práce
- konferencie
 - cieľ: vylákať od autorov konferenčný poplatok
- podvodné metriky

- podozrivo široký zoznam databáz

Negatíva otvoreného prístupu (2)

Otvorené otázky OA:

- rezervovaný postoj akademických a vedeckých pracovníkov
 - strach z nového/nepoznaného
 - obava z porušovania autorských práv
 - obava z úpadku kvality oproti klasickej forme publikovania
- schopnosť vedca orientovať sa v náraste OA časopisov
- ...

Autorské práva

- zabezpečujú **verejné** (otvorené) **licencie**, ktoré sú nástrojom na sprístupňovanie a používanie kreatívneho obsahu, informácií a dát v online prostredí
- autor uzatvára zmluvu so všetkými (potenciálnymi) užívateľmi, ktorí jeho dielo budú chcieť využiť; niektoré práva k dielu im udeľuje, iné si vyhradzuje
- druhy autorských práv pri OA:
 - Copyleft
 - GNU General Public License
 - Open Content License
 - Creative Commons

Licencie

Creative Commons

- neziskovú organizáciu
Creative Commons založil právnik a aktivista Lawrence Lessing (2001, USA)
- licencie CC vytvorili právny rámec pre verejné zdieľanie obsahu prístupného komukoľvek bez porušenia autorských práv
- **od roku 2013 sú licencie Creative Commons upravené aj v slovenskom autorskom zákone** ako bezodplatné, vždy nevýhradné licencie udeľujúce súhlas na použitie diela vopred neurčeným osobám ([článok](#))

Licencie Creative Commons

- obľúbenosť licencií CC vychádza najmä z ich medzinárodnej zrozumiteľnosti – licenčné podmienky, resp. práva a povinnosti používateľa, sú graficky vyjadrené pomocou jednoduchých piktogramov

LICENCIE	PODMIENKY
	 ATTRIBUTION (UVEDENIE AUTORA) BY Ostatní môžu kopírovať, distribuovať, zobrazovať, prezentovať a kombinovať vaše dielo pod podmienkou, že uvedú vaše meno.
	  NO DERIVATIVE WORKS (BEZ ODVODENÉHO OBSAHU) ND Ostatní môžu kopírovať, distribuovať, zobrazovať a prezentovať len doslovné prepisy vášho diela.
	  SHARE ALIKE (ROVNAKÉ ŠÍRENIE) SA Ostatní môžu distribuovať vašu prácu len pod licenciou totožnou s tou, ktorú ste pre svoju prácu zvolili vy.
	 NON-COMMERCIAL (NEKOMERČNÉ POUŽITIE) NC Ostatní môžu kopírovať, distribuovať, zobrazovať, prezentovať alebo kombinovať vaše dielo len na nekomerčné účely.
	

Základné spôsoby OA publikovania (1)

ZELENÁ CESTA

= auto-archivácia (self-archiving) v otvorených repozitároch a na vlastných webových stránkach

- otvorené archívy alebo repozitáre sú online úložiská, prostredníctvom ktorých autori sami poskytujú otvorený prístup k svojim prácam tým, že vložia elektronickú verziu práce do digitálneho repozitára
- repozitár tieto práce sprístupní a stará sa o ich dlhodobé uchovávanie
- výhoda: priestor pre dáta a typy informácií, ktoré nie je možné publikovať v časopise
- nevýhoda: závislosť od politiky časopisu
- repozitáre môžu byť:
 - **inštitucionálne** – obsahujú najrôznejšie typy dokumentov, ktoré chce inštitúcia uchovávať a sprístupňovať, vrátane tzv. „sivej“ literatúry
 - **predmetové** – sú zamerané na konkrétnu vednú oblasť

Repozitáre

ZELENÁ CESTA

repozitár

- vznikol v rámci programu EÚ
- prevádzkovateľ: CERN

Inštitucionálne repozitáre na Slovensku:

- repozitár ŽU v Žiline – inštitucionálny
- v pláne: národný repozitár –
prevádzkovateľ CVTI SR

open source softvér DSpace

Základné spôsoby OA publikovania (2)

ZLATÁ CESTA

- = publikovanie v otvorených časopisoch
- otvorený prístup zabezpečuje vydavateľ
- **klasické časopisy** – predplatné, náklady znáša koncový používateľ
- **OA časopisy** - nový business model – redakčné náklady sú financované z iných zdrojov, pre koncového používateľa je prístup bezplatný:
 - inštitucionálne financovanie
 - poplatky od autorov – *Article Processing Charges*
 - nevýhoda: dodatočné náklady pre autora, trend zvyšovania cien

Základné modely OA publikovania (2a)

Bronzový OA

- časopis najprv sprístupní články len pre predplatiteľov
- po uplynutí tzv. časového embarga (zvyčajne 6, 12 alebo 24 mesiacov) prístupní články všetkým – len na čítanie (nie na zdieľanie, opätovné použitie či modifikovanie, atď.), t. j. nejde o typický otvorený prístup

Základné modely OA publikovania (2b)

Diamantový OA

- open access časopisy, ktoré si od autorov ani čitateľov neúčtujú poplatky za publikovanie (APCs)
- vydavatelia sú financovaní z externých zdrojov (napr. akademické inštitúcie, vzdelávacie spoločnosti, grantové programy, nadácie)

Mýtus: ak je publikovanie v OA časopise zdarma, je to predátor.

Základné modely OA publikovania (3)

Hybridný OA

- klasické časopisy s predplatným, pričom niektoré články môžu byť dostupné v režime OA – v prípade, že si autor túto službu zaplatí (500 – 5000 \$)
- pre vydavateľov nie sú rizikové, výška APC je však takmer dvojnásobkom poplatku v bežných OA časopisoch – malý záujem

Publikovanie formou Open Access

Otvorený prístup – Open Access

- vždy online
- vždy bezplatný pre čitateľa (*gratis OA*)
- snaží sa odstraňovať právne bariéry (licencie CC-BY → *libre OA*)

Platinová cesta:

- časopis má vlastný zdroj financií
- libre OA bez autorských poplatkov

Zlatá cesta

- časopisy
- okamžitý otvorený prístup
- licencie CC-BY
- autorské poplatky (Article Processing Charge)
- nevýhoda: dodatočné náklady pre autora, trend zvyšovania cien

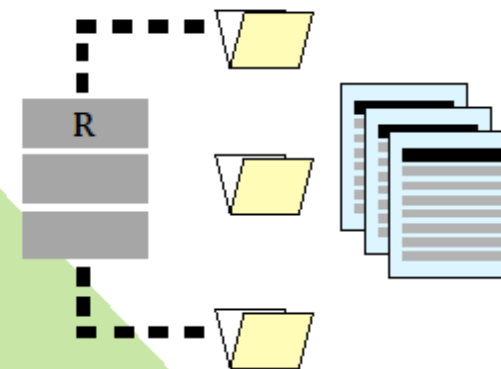

Hybridný otvorený prístup:

- publikovanie v „tradičnom“ časopise (viazanom na predplatné)
- autor platí dodatočný poplatok, aby jeho článok vyšiel v režime OA

Bronzový otvorený prístup:

- zverejnenie plného textu bezplatne pre čitateľa, no bez použitia verejnej licencie

Zelená cesta

- autoarchivácia v repozitároch
- pre autora bez poplatku
- kompatibilita s publikovaním v „tradičných“ časopisoch
- priestor pre dáta a typy informácií, ktoré sa v časopisoch neuplatnia
- nevýhoda: závislosť na politike časopisu (umožňuje archivovať pre-print, post-print?; uplatňuje embargo?)

Open Access

časopisy, repozitáre, vydavatelia a politiky

[DOAJ](#)

Directory of open access journals (Lund University, 2003)

- 46 slovenských vedeckých open access časopisov
- 75% časopisov nemá APCs

[ROAR](#)

Registry of open access repositories – takmer 3 800 repozitárov (University of Southampton, UK)

[OpenDOAR](#)

Directory of open access repositories – takmer 2670 repozitárov (Nottingham University + Lund)

[OASPA](#)

Open Access Scholarly Publishers Association [zoznam](#)

[Sherpa/ROMEO](#)

databáza poskytuje zoznam časopisov s farebným vyznačením vydavateľského copyrightu a možností auto-archivácie pre-printov, post-printov alebo vydavateľskej verzie článku

Open Access politiky

Search - Publisher copyright policies & self-archiving

One journal found when searched for:

Journal:	European Company Law (ISSN: 1572-4999)
RoMEO:	This is a RoMEO blue journal
Author's Pre-print:	? archiving status unclear
Author's Post-print:	✓ author can archive post-print (ie final draft post-refereeing)
Publisher's Version/PDF:	✓ author can archive publisher's version/PDF
General Conditions:	<ul style="list-style-type: none">• On author's personal website immediately• On institutional website or institutional repository 6 months embargo• Publisher copyright and source must be acknowledged with set statement• Publisher's version/PDF may be used
Mandated OA:	Compliance data is available for 3 funders
Copyright:	Policy (pdf)
Updated:	21-Oct-2019 - Suggest an update for this record
Link to this page:	http://sherpa.ac.uk/romeo/issn/1572-4999/
Published by:	Kluwer Law International - Blue Policies in RoMEO

This summary is for the journal's *default* policies, and changes or exceptions can often be negotiated by authors.
All information is correct to the best of our knowledge but should not be relied upon for legal advice.

Search again?

Journal titles or ISSNs Publisher names

Exact title starts with contains ISSN

[Advanced Search](#)

RoMEO Colour	Archiving policy
Green	Can archive pre-print <i>and</i> post-print or publisher's version/PDF
Blue	Can archive post-print (ie final draft post-refereeing) or publisher's version/PDF
Yellow	Can archive pre-print (ie pre-refereeing)
White	Archiving not formally supported

[More on colours and restrictions](#)

or [View all publishers](#)

Use this site to find a summary of permissions that are normally given as part of each publisher's copyright transfer agreement.

Kvalitný OA časopis - náležitosti

- kontaktné údaje, mená & afiliácie editora, členov redakčnej rady
- ciele a zameranie časopisu
- autorské práva (typ [licencie CC](#))
- výška poplatkov (APCs)
- recenzné konanie (spôsob, dĺžka)
- zásady publikačnej etiky ([Publication ethics](#))
- formálna úprava článku (štruktúra, citačný štýl, typ a veľkosť písma...)
- DOI

Open Access a Európska únia

- **7. Rámcový program** (2007 – 2013) – spustenie **pilotného projektu Open Access** – 7. RP mal odporúčanie publikovať výsledky výskumu formou otvoreného prístupu (najmä recenzované články)
- **Horizont 2020** – pokračovanie 7. RP – povinnosť publikovať výsledky výskumu (už aj vedecké dáta) – výdavky na OA publikovanie ako oprávnený náklad
- **OpenAIRE** (od 2008), **OpenAIREplus** a **OpenAIRE2020** – vybudovanie infraštruktúry a podpory pre otvorený prístup k výsledkom vedeckých projektov podporovaných z prostriedkov EÚ

výstupy týchto projektov:

[portál OpenAIRE](#)

rezpozitár [Zenodo](#) (CERN)

Open Access a Slovensko

- Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR) = národný referenčný bod pre Open Access politiku Európskej komisie na Slovensku
- zriadenie [Kontaktnej kancelárie OA](#) (2016)
- vzdelávanie: certifikovaný kurz [Úvod do otvoreného prístupu](#) – 3 dni, bezplatný
- národný repozitár – v pláne
- webová stránka <https://openaccess.cvtisr.sk/>

Ďakujem za pozornosť

Mgr. Lucia Nižníková

Oddelenie podpory vedy

Univerzitná knižnica Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

lucia.niznikova@umb.sk

tel: 048 / 446 5311, kl. 5311

Zadanie

Osloví Vás editor časopisu **SYLWAN**, aby ste sa stali členom redakčnej rady. Nikdy ste o tomto časopise nepočuli, nepoznajú ho ani Vaši kolegovia. Prijmete túto ponuku alebo ju odmietnete?

Čas na vypracovanie: 7 minút

Pomôcka:

- webová stránka časopisu – redakčná rada, poštová adresa, indexovanie v databázach (metriky), recenzné konanie
- [DOAJ](#)
- [ROAR](#) – medzinárodná databáza ISSN
- WoS/Scopus
- [Stop Predatory Journals](#)

Riešenie

Osloví Vás editor časopisu **SYLWAN**, aby ste sa stali členom redakčnej rady.

Nikdy ste o tomto časopise nepočuli, nepoznajú ho ani Vaši kolegovia. Čo urobíte?

Pomôcka:

- webová stránka časopisu
 - <http://sylwan.ibles.org/scope.html>
 - <https://sylwan.lasy.gov.pl/apex/f?p=SYLWAN:PROFIL:0:::::>
- [DOAJ](#)
- [ROAR](#) – medzinárodná databáza ISSN
- WoS/Scopus
- [Stop Predatory Journals](#)

